

Λόγοι και Διάλογοι

στήν Κύπρο, τήν Ρωσία, τήν Ρουμανία και τήν Γεωργία

Τό ὀρθόδοξο πρόσωπο

Ἄν στήν Δύση, ὅπως εἶδαμε μέχρι τώρα, ἡ ἔννοια τοῦ προσώπου, πού ἀποδόθηκε μέ τήν λέξη *persona*-προσωπεῖο, πέρασε διά τοῦ ἀτομισμού, τοῦ ψυχολογισμού, καί τῆς λογικοκρατίας καί κατέληξε στό ρεῦμα τοῦ περσοναλισμοῦ, ἀντίθετα, στήν Ὀρθόδοξη Ἀνατολή, μέ τήν διδασκαλία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῆς θεολογίας καί τοῦ ἡσυχασμοῦ, τό πρόσωπο συνδέθηκε μέ τήν υπόσταση καί ἐρμηνεύθηκε ὡς μιά ὑπαρξιακή σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό καί τούς συναθρώπους του, διά τῆς κενωτικῆς ἀγάπης.

Τό πρόσωπο συνδέεται μέ τό κατ' εἰκόνα καί τό καθ' ὁμοίωση τό ὁποῖο δόθηκε ἀπό τόν Θεό στόν ἄνθρωπο ἀπό τήν δημιουργία του. Τό πρόσωπο ὑπάρχει στόν ἄνθρωπο ἀπό τήν ἀρχή τῆς δημιουργίας του μέ τό κατ' εἰκόνα, τό ὁποῖο πρέπει νά ἐξελιχθῆ καί νά φθάσῃ στό καθ' ὁμοίωση καί τό ὁποῖο καθ' ὁμοίωση συνδέεται μέ τήν θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτό σημαίνει ὅτι τό πρόσωπο δέν εἶναι ἓνα προσωπεῖο, μιά ἐξωτερική μάσκα, πού τίθεται ἐξωτερικά στό ὄν, ἀλλά ταυτίζεται μέ τήν ὅλη ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου καί σχετίζεται μέ τόν Θεό. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά φθάσῃ στήν θέωση, τήν κοινωνία μέ τόν Θεό μέσα στό ἄκτιστο Φῶς (βλ. Κολ. β', 12).

Τό κατ' εἰκόνα καί τό καθ' ὁμοίωση Θεοῦ συνδέονται μεταξύ τους πολύ στενά, ὡσάννά εἶναι δύο ὄψεις τῆς ἴδιας λειτουργίας, ὥστε τό κατ' εἰκόνα νά χαρακτηρισθῆ «ὡς δυνάμει ὁμοίωσις καί ἡ ὁμοίωσις ὡς ἐνεργεῖα εἰκῶν». Ὁ ἄνθρωπος δέν δημιουργήθηκε μέ ἓνα στατικό χάρισμα πού εἶναι ὀλοκληρωμένο ἐξ ἀρχῆς καί δεδομένο ἐφ' ἅπαξ, ἀλλά μέ μιά «ὁρμή» πού ὀδηγεῖ σέ ἀγώνα γιά τήν ὀλοκλήρωσή του, μέ τήν ἱκανότητα πού ἔχει τοῦ αὐτεξουσίου.

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής συνδέει τό κατ' εἰκόνα μέ τό εἶναι καί τό αἰεῖ εἶναι, πού εἶναι δεδομένο, καί τό καθ' ὁμοίωση μέ τήν σοφία καί τήν ἀγαθότητα, πού εἶναι μετοχή στήν ζωή τοῦ Θεοῦ καί ἐπιτυγχάνεται μέ τήν θεία ἐνέργεια καί τήν προσωπική ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτό τό κατ' εἰκόνα «ἀνήκει στήν κατηγορία τῆς φύσεως», ἐνῶ τό καθ' ὁμοίωση «ἀνήκει στήν κατηγορία τοῦ προσώπου καί σφραγίζει τήν τελείωση τοῦ ἀνθρώπου».

Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος εἶναι πρόσωπο-ὑπόσταση ἀπό τήν δημιουργία του, αὐτή εἶναι ἡ ὀντική διάστασή του, γιά νά χρησιμοποιήσω ἓναν συγκεκριμένο ὄρο (τό τί εἶναι τό ὄν), ἀλλά πρέπει νά ὀλοκληρωθῆ καί νά φθάσῃ στήν κοινωνία μέ τόν Θεό καί ἔτσι νά γίνῃ καί

σωτηριολογικά πρόσωπο, πού μπορούμε νά ἀποκαλέσουμε ὀντολογική διάσταση τοῦ ἀνθρώπου, μέ τήν σύγχρονη ὀρολογία (σχέση τοῦ ὄντος μέ τό ἀνώτατο Ὄν, τόν Θεό). Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι πρόσωπα, ἀλλά οἱ ἅγιοι γίνονται πραγματικά πρόσωπα, μέ τήν ἀληθινή κοινωνία καί σχέση μέ τόν Θεό. Τό νά παραμένουμε στήν ὀντική ἔννοια τοῦ προσώπου εἶναι περσοναλισμός, ἀλλά τό νά ἐπεκτεινόμαστε στήν σχέση μέ τόν Θεό –τό ὀντολογικό– εἶναι ἡ ὀρθόδοξη ἔννοια περί τοῦ προσώπου-ὑποστάσεως.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δίνει μιά τέτοια ἔννοια τῆς ὑποστάσεως-προσώπου. Στήν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή του γράφει: «μέτοχοι γάρ γεγόναμεν τοῦ Χριστοῦ, ἐάν περ τήν ἀρχήν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν» (Ἑβρ. γ', 14). Ἐδῶ γίνεται λόγος γιά μετοχή τοῦ Χριστοῦ, γιά ἀρχή τῆς ὑποστάσεως καί γιά προσπάθεια νά τήν διαφυλάξουμε μέχρι τέλους. Ἡ μετοχή τοῦ Χριστοῦ ἀπό τόν ἄνθρωπο εἶναι ἡ κοινωνία του μέ τόν Χριστό, πού γίνεται μέ τήν ὅλη μυστηριακή καί γενικά τήν ἐκκλησιαστική ζωή. Ἡ ἀρχή τῆς ὑποστάσεως εἶναι τό κατ' εἰκόνα καί κυρίως τό Βάπτισμα καί τό Χρίσμα, καί μέ τά ὁποῖα Μυστήρια οἱ Χριστιανοί ἐντάσσονται στό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Τό νά διαφυλάξῃ κανεῖς μέχρι τέλους αὐτήν τήν κοινωνία μέ τόν Χριστό συνδέεται μέ τήν ἐνεργοποίηση καί ἀνάπτυξη τῆς ἀρχῆς τῆς ὑποστάσεως, μέ τήν ὅλη μυστηριακή καί ἀσκητική ζωή πού διαθέτει ἡ Ἐκκλησία.

Εἶναι σημαντικό νά δοῦμε καί τό πλαίσιο μέσα στό ὁποῖο ἐντάσσεται αὐτή ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου γιά τήν «ἀρχή τῆς ὑποστάσεως». Πρὶν ἀπό τό χωρίο αὐτό γράφει: «Βλέπετε, ἀδελφοί, μή ποτε ἔσται ἐν τινι ὑμῶν καρδιά πονηρά ἀπιστίας ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπό Θεοῦ ζῶντος, ἀλλά παρακαλεῖτε ἑαυτούς καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἄχρις οὔ τό σήμερον καλεῖται, ἵνα μή σκληρυνθῇ τις ἐξ ὑμῶν ἀπάτη τῆς ἀμαρτίας» (Ἑβρ. γ', 12-13).

Στό ἀποστολικό αὐτό χωρίο γίνεται λόγος γιά πονηρή καρδιά πού χαρακτηρίζεται ἀπό ἀπιστία καί αὐτό ὀφείλεται στό ὅτι ἀπομακρύνθηκε ἀπό τόν ζῶντα Θεό. Ἡ καρδιά εἶναι τό κέντρο τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει σχέση μέ τόν ζωντανό Θεό καί τήν κοινωνία μαζί Του, καί ἀπό τήν ἀπώλεια αὐτῆς τῆς σχέσης δημιουργεῖται ἡ ἀπιστία. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει, συνεχῶς, νά ἀγωνίζεται νά δεχθῇ τήν παράκληση τοῦ Θεοῦ, πού γίνεται μέ τήν συνέργεια Θεοῦ καί ἀνθρώπου, γιά νά μή σκληρυνθῇ ἡ καρδιά μέ τήν ἀπάτη τῆς ἀμαρτίας.

Ἐπομένως, ἡ διατήρηση καί ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἀρχῆς τῆς ὑποστάσεως, πού συνδέεται μέ τήν μέθεξη τοῦ Χριστοῦ, σχετίζεται μέ τήν καρδιά καί τήν προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νά μή σκληρυνθῇ αὐτή ἀπό τήν ἀμαρτία.

Ἐπίσης, σέ ἀντίθεση μέ τόν περσοναλισμό, ὁ ὁποῖος κάνει λόγο γιά τήν αὐτοσυνειδη-

σία καί τήν λογική, ἡ ὀρθόδοξη διδασκαλία περί τοῦ προσώπου συνδέεται μέ τόν νοῦ πού ἐνεργεῖ μέσα στήν καρδιά, ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς τό κέντρο τῆς πνευματικῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου καί ἡ ὁποία ἀνακαλύπτεται μέ τήν ἐν Χριστῷ ἄσκηση, καί μέσα στήν ὁποία ἀποκαλύπτεται ὁ Θεός.

Κατά τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία, ὁ ἄνθρωπος ἔχει δύο ἐνέργειες, τήν νοερά ἐνέργεια καί τήν λογική ἐνέργεια, πού λειτουργοῦν παράλληλα. Μέ τήν λογική ἐνέργεια ὁ ἄνθρωπος ἔχει σχέση μέ τόν κόσμο, ἐνῶ μέ τήν νοερά ἐνέργεια ἔχει σχέση μέ τόν Θεό. Μέ τήν πτώση τοῦ ἀνθρώπου ὁ νοῦς ἀμαυρώθηκε καί ἔχασε τήν κοινωνία του μέ τόν Θεό, ἐνῶ μέ τήν κατά Χριστό ζωή, στήν Ἐκκλησία, ὁ νοῦς καθαρίζεται, φωτίζεται καί τελειοῦται, ὁπότε μέσα ἀπό αὐτήν τήν διαδικασία ὁ ἄνθρωπος ἀλλοιώνεται, ἀναγεννᾶται, μεταμορφώνεται καί ἀποκτᾶ σωστή σχέση μέ τόν Θεό, τόν ἄνθρωπο καί τήν κτίση.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, ὁ Πρεσβύτερος Θεόδωρος τῆς Ραϊθοῦς, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς κλπ. χρησιμοποίησαν τήν ἔννοια τοῦ προσώπου στήν τριαδολογία καί τήν ἀνθρωπολογία, ὅπως ἀνέλυσα ἐπανειλημμένως σέ διάφορα κείμενά μου.

Γιά τόν Τριαδικό Θεό, οἱ ἅγιοι Πατέρες εἶπαν ὅτι εἶναι τρία Πρόσωπα, πού ἔχουν ἴδια οὐσία καί ἐνέργεια, ἀλλά κάθε Πρόσωπο ἔχει διαφορετικό ὑποστατικό ἰδίωμα, τόν τρόπο ὑπάρξεως, ἤτοι τό ἀγέννητο, τό γεννητό καί τό ἐκπορευτό. Ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀγάπη, ἡ θέληση δέν συνδέονται, ὅπως τό κάνει ὁ περσοναλισμός, μέ τήν ἀτομικότητα-προσωπικότητα-πρόσωπο, ἀλλά μέ τήν φύση. Αὐτό ἀναπτύχθηκε κατά τήν περίοδο τῶν Χριστολογικῶν ἐρίδων, ὅταν οἱ μονοθελῆτες ὑποστήριζαν ὅτι ὁ Χριστός εἶχε μία θέληση, ἐπειδή στήν πραγματικότητα συνέδεαν τήν θέληση-ἐλευθερία μέ τό πρόσωπο. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διατύπωσαν τήν ὀρθόδοξη ἀποψη, ὅτι δηλαδή ἡ θέληση συνδέεται μέ τήν φύση καί ὄχι μέ τήν ὑπόσταση-πρόσωπο, γι' αὐτό τό ἐνιαῖο πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἔχει δύο θελήσεις, ὅπως ἔχει καί δύο φύσεις, πού ἐνεργοῦν ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως.

Οἱ ἅγιοι Πατέρες γιά τόν ἄνθρωπο ὑποστήριζαν ὅτι εἶναι ἀπό τήν δημιουργία του πρόσωπο, ἀλλά δέν φθάνει αὐτό, ἀφοῦ πρέπει νά ὀλοκληρωθῆ καί νά ἐνωθῆ μέ τόν Θεό. Γι' αὐτό καί ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς δέν εἶδε τό πρόσωπο ὡς ἕνα ἐπίθεμα τοῦ ὄντος, ὡς μιά μάσκα πού τίθεται ἀπ' ἔξω ἀπό τό ὄν, οὔτε ὡς συνδεδεμένο ἀπλῶς μέ τήν αὐτοσυνειδησία καί τήν λογική, ἀλλ' ὡς μία κατάσταση τοῦ σκοτασμοῦ τοῦ νοῦ, πού ἀποδυναμώνει καί τήν καρδιά. Ἔτσι, ὅταν ὁ νοῦς ἐπιστρέψῃ στήν καρδιά ἀπό τήν περιπλάνησή του διά τῶν αἰσθήσεων στόν κόσμο, τότε βλέπει τό εἰδεχθές προσωπεῖο, πού εἶναι ἡ ἀκαθαρσία τῆς καρδιάς, τά πάθη. Ὅποτε, μέ τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί τήν δική του προσπά-

θεια, ἀγωνίζεται νά ἐλευθερωθῆ ἀπό τό εἰδεχθές αὐτό προσωπεῖο καί νά ἐνωθῆ μέ τόν Θεό. Αὐτό γίνεται μέ τήν ὅλη ἀσκητική μέθοδο τῆς Ἐκκλησίας, τήν κάθαρση, τόν φωτισμό καί τήν θέωση.

Γίνεται ἀντιληπτόν, ὅτι τό πρόσωπο δέν συνδέεται ἀπλῶς μέ τήν ἀτομικότητα, τήν αὐτοσυνειδησία, τήν λογική ἀντίληψη, ἀλλά μέ τήν καρδιά, τήν κάθαρση καί τόν φωτισμό τοῦ νοῦ, τήν ἐνωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό, ὅποτε ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾶ καί τήν πραγματική ἀγάπη γιά τόν Θεό καί τόν ἄνθρωπο· ἔτσι, τό πρόσωπο συνδέεται μέ τήν κενωτική ἀγάπη καί τήν πραγματική σχέση μέ τόν Θεό καί τόν ἄνθρωπο. Μέ αὐτόν τόν τρόπο ὁ ἄνθρωπος, χωρίς νά χάνη τήν ἀτομική ὑπαρξή του καί τήν λογική του ικανότητα, τά ὑπερβαίνει. Αὐτή εἶναι ἡ πορεία τοῦ ὀρθοδόξου ἡσυχασμοῦ, πού σαφῶς διαφοροποιεῖται τόσο ἀπό τήν φιλοσοφία καί τόν ὑπαρξισμό ὅσο καί ἀπό τήν ψυχολογία καί τήν ψυχανάλυση. Ἔτσι, ὁ δυτικός περσοναλισμός βασίζεται στήν φράση «σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω» ἢ «ἔχω συνείδηση, ἄρα ὑπάρχω», ἀλλά ἡ ὀρθόδοξη θεολογία περί προσώπου στηρίζεται στήν φράση «ἀγαπῶ, ἄρα ὑπάρχω» καί ἐδῶ ἐννοεῖται ἡ θεολογική ἔννοια τῆς ἀγάπης, ὅπως φαίνεται στήν διδασκαλία τοῦ Ἀρχιμ. Σωφρονίου Σαχάρωφ.

Συμπέρασμα

Ἀπό ὅσα ἀναφέρθηκαν, προηγουμένως, φαίνεται ὅτι ὁ δυτικός περσοναλισμός ἐκφράζεται, κυρίως, μέσα ἀπό φιλοσοφικές καί ψυχολογικές ἀναλύσεις περί προσωπικότητας τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή συνδέει τό πρόσωπο μέ τήν λογική καί τήν αὐτοσυνειδησία. Ἀντίθετα, τό πρόσωπο ἀπό ὀρθοδόξου πλευρᾶς ἐκφράζεται καί βιώνεται μέσα ἀπό τήν ὀρθόδοξη πατερική θεολογία, ὅπως ἐκφράζεται στήν διατύπωση τοῦ δόγματος τῶν σχέσεων τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καί τήν ἀσκητική τῆς νηπτικῆς παραδόσεως, ὅπως βιώνεται στήν κάθαρση τῆς καρδιάς, τόν φωτισμό τοῦ νοῦ καί τήν θέωση μέσα ἀπό ὅλη τήν μυστηριακή καί νηπτική ζωή τῆς Ἐκκλησίας.

Πρόκειται γιά δύο μεγάλα φιλοσοφικά καί θεολογικά ρεύματα, πού ἐκφράζουν ἐν πολλοῖς τήν διαφορά πού ὑπάρχει μεταξύ τῆς ἀνατολικῆς καί τῆς δυτικῆς παραδόσεως.

1. Ἐρώτηση: Σεβασμιώτατε, εἶπατε προηγουμένως ὅτι πολλά χρόνια εἶχατε ἐπικοινωνία μέ τόν Ἀρχιμανδρίτη Σωφρόνιο καί φάνηκε καί ἀπό τήν εἰσήγησή σας ἡ ἀγάπη τοῦ Γέροντα καί ἡ ἐπιμονή μέ τήν ὁποία χρησιμοποιοῦσε τόν ὄρο πρόσωπο. Γιατί ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος ἔδειχνε τόση ἀγάπη καί ἐπιμονή γιά τόν ὄρο «πρόσωπο»;

Ἀπάντηση: Εὐχαριστῶ πάρα πολύ γιά τήν ἐρώτηση. Πραγματικά, θεωρῶ μιά ἀπό τίς μεγάλες εὐλογίες τοῦ Θεοῦ πού γνώρισα τόν Γέροντα Σωφρόνιο.

Πρὶν ἀπαντήσω στό ἐρώτημά σας νά σᾶς πῶ πῶς γνώρισα τόν Γέροντα. Νομίζω ὅτι εἶναι πάρα πολύ σημαντικό αὐτό πού θά ἀκούσετε.

Εἶχα τελειώσει τήν Θεολογική Σχολή τῆς Θεσσαλονίκης. Ὡς φοιτητής εἶχα συνδεθῆ μέ μία ομάδα πού ἔκανε κριτική ἐκδοση τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Διάβαζα τά ἔργα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί ἔβλεπα τί εἶναι ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐπίσης, διάβαζα καί ἄλλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅπως τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Θεολόγο. Εἶχα πάρα πολύ ἐνθουσιασθῆ ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Στήν συνέχεια πήγαινα στό Ἅγιον Ὄρος, ἀλλά τότε δέν ἔβλεπα μοναχούς –ἐγώ δέν ἔβλεπα– πού νά θεολογοῦν ὅπως διάβαζα στά ἔργα τῶν ἁγίων Πατέρων. Ἐλεγα μέσα μου, στήν ἡλικία πού εἴσθε κι ἐσεῖς: «Μά εἶναι διαφορετικό αὐτό πού λένε οἱ Πατέρες μέ αὐτό πού βλέπω στούς μοναχούς πού συνάντησα». Ἡ πρώτη μεγάλη ἀπορία μου.

Μετά ἔγινα Κληρικός, Διάκονος καί Πρεσβύτερος, καί ἄρχισα νά ἐργάζομαι ποιμαντικά στήν Ἐκκλησία. Ἐβλεπα μέσα στήν Ἐκκλησία διενέξεις μεταξύ τῶν Κληρικῶν, καί ἔλεγα: «Μά πῶς ἰσχύουν αὐτά πού γράφουν οἱ Πατέρες μέσα στήν Ἐκκλησία; Οἱ Πατέρες γράφουν τόσο ὑπέροχες διδασκαλίες πού δέν τίς συναντῶ μέσα στήν Ἐκκλησία».

Βεβαίως, στό Ἅγιον Ὄρος συνάντησα πολλούς καί καλούς μοναχούς, ἀσκητές, ἀλλά δέν γνώριζαν τήν θεολογία, ὅπως τήν εἶχαμε μάθει στά Πανεπιστήμια. Ἐπίσης γνώρισα καλούς Ἱερεῖς, ἀλλά καταλάβαινα ὅτι ἔκαναν τό ποιμαντικό τους ἔργο χωρίς θεολογία. Καί εἶχα πάθει ἕνα ἐκκλησιαστικό καί θεολογικό σόκ. Ἐλεγα: «Ποῦ θά συναντήσω ἕναν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος νά εἶναι Κληρικός, νά ξέρη τήν θεολογία τῶν Πατέρων, νά εἶναι ἡσυχαστής καί μέ τίς προϋποθέσεις αὐτές νά ποιμαίνει τόν λαό;».

Τότε, τό 1975, διάβασα τό βιβλίο πού ἔγραψε ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γιά τόν ἅγιο Σιλουανό τόν Ἀθωνίτη, ἐνθουσιάσθηκα πάρα πολύ καί εἶπα: «Νά, ἕνα πρόσωπο στό ὁποῖο συναντῶνται ὅλα αὐτά τά στοιχεῖα. Εἶναι θεολόγος, εἶναι ἡσυχαστής καί ἐργάζεται μεταξύ τῶν ἀνθρώπων». Καί ἀμέσως μετά πήγα στό Λονδίνο γιά νά τόν συναντήσω.

Εἶχα πολύ μεγάλη ἐπιθυμία νά τόν συναντήσω, ἀλλά καί φόβο. Ἐλεγα: «πῶς θά συναντήσω ἕναν ἅγιο, ὁ ὁποῖος θά δῆ μέσα στήν καρδιά μου τά πάθη μου;». Ἀλλά, ὅταν τόν συνάντησα, εἶδα ὅτι εἶχε ἕνα διεισδυτικό βλέμμα καί ταυτόχρονα πολύ τρυφερό. Ὄταν τοῦ εἶπα: «Γέροντα, αἰσθάνομαι ὅτι ἔχω μέσα μου πολλά πάθη καί ὀργιάζουν», αὐτός μέ κοίταξε, γέλασε καί εἶπε: «Αὐτό εἶναι normal». Λέω: «Γιατί, Γέροντα, εἶναι normal;». Ἀπάντηση: «Μά, γιά νά καταλάβης τά πάθη σου, σημαίνει ὅτι ὁ Θεός σέ φώτισε, ἤρθε

ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καί τά εἶδες. "Ὅπως ἔχουμε ἓνα σκοτεινό δωμάτιο καί εἰσέρχεται ἡ ἀκτίνα τοῦ ἡλίου καί βλέπουμε ὅλα ὅσα αἰωροῦνται στόν ἀέρα, ἔτσι ἀκριβῶς ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ μᾶς ὑποδεικνύει τί ὑπάρχει μέσα μας καί τότε καταλαβαίνουμε τί εἴμαστε».

Βέβαια, τήν πρώτη χρονιά κάθισα περίπου ἐνάμιση μήνα κοντά του στό Μοναστήρι καί μετά κάθε καλοκαίρι καί γιά 15 περίπου χρόνια πήγαινα στό Μοναστήρι καί εἶχα πολλές συζητήσεις μαζί του πάνω σέ θεολογικά, πνευματικά καί ποιμαντικά θέματα πού δημοσιεύθηκαν στό βιβλίο μου *Οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χριστῶ*.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Γέροντας Σωφρόνιος ἐπέμενε πάρα πολύ στήν ἔννοια τοῦ προσώπου. Κάθε φορά πού συζητούσαμε διάφορα θέματα ἐπέστρεφε τήν συζήτηση στό πρόσωπο. "Ἴσως ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς πείρας του, τῆς προσωπικῆς του περιπλανήσεως στόν Βουδισμό. Στήν ἀρχή νόμιζε ὅτι ὁ Θεός εἶναι κάτι τό ἀπρόσωπο καί μέ τόν διαλογισμό προσπαθοῦσε νά συναντήσει αὐτόν τόν ἀπρόσωπο θεό. Μετά ὅμως, ὅταν ἀποκαλύφθηκε σέ αὐτόν ὁ Χριστός ὡς πρόσωπο, τότε στράφηκε μέ πολύ μεγάλη μετάνοια στήν Ἐκκλησία καί μιλοῦσε πολύ συχνά γιά τήν ἔννοια τοῦ προσώπου· ὅτι ὁ Θεός εἶναι πρόσωπο, δέν εἶναι μιά ἀφηρημένη ἰδέα, δέν εἶναι μιά ἀξία, ἀλλά εἶναι κάτι τό προσωπικό πού μέ ἀγαπᾷ καί Τόν ἀγαπῶ. Δέν μπορεί κανείς νά αἰσθανθῆ ἀγάπη ἀπό μιά ἰδέα, οὔτε ἀπό μιά ἀξία, ἀλλά ἀπό τόν Θεό αἰσθάνεται μιά τρυφερότητα καί ἀγάπη, ἐπειδή εἶναι πρόσωπο.

Ἐπίσης, θέλω νά πῶ ὅτι ὁ Γέροντας Σωφρόνιος πιά πολύ μιλοῦσε γιά τήν ὑπόσταση καί ὄχι τόσο γιά τό πρόσωπο. Ἀκριβῶς, ἐπειδή ἤξερε ὅτι στήν Δύση τό πρόσωπο συνδέεται μέ τήν λογική καί τήν αὐτοσυνειδησία, γι' αὐτό μιλοῦσε πιά πολύ γιά τό ὅτι ὁ Θεός καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπόσταση. Δέν εἶναι κάτι τό ἐπιφανειακό, εἶναι κάτι τό ὁποῖο εἶναι δυνατό καί οὐσιαστικό. Καί, κυρίως, μιλοῦσε γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο κανείς θά αἰσθανθῆ τόν Θεό ὡς πρόσωπο, ὡς ὑπόσταση καί πῶς ὁ ἴδιος θά γίνη ὑπόσταση.

Γιά παράδειγμα: μιλοῦσε γιά ὑποστατική μετάνοια. Δηλαδή, ὅταν κανείς μετανοῆ, δέν πρέπει ἀπλῶς νά μετανοῆ, ὅτι ἔκανε κάτι κακό καί ἔχει ἐνοχές, ἀλλά μέ τήν ἁμαρτία τήν ὁποία διέπραξε ἔφυγε μακριά ἀπό τόν Θεό τόν συγκεκριμένο, τό Πρόσωπο, καί τώρα μέ τήν μετάνοια πρέπει νά ἐπιστρέψῃ στήν κοινωνία μαζί Του. Μιλοῦσε ἐπίσης γιά ὑποστατική προσευχή. Δέν πρέπει νά προσευχόμαστε σέ ἓναν Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀφηρημένος, μιά δύναμη πού κατοικεῖ στόν οὐρανό, ἀλλά σέ ἓναν Θεό προσωπικό, πού μοῦ ζητάει νά ἔχω σχέση μαζί Του καί νά ἔχω μεγάλη κοινωνία μέ Αὐτόν.

Ἐπίσης, ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος λέγει ὅτι ἡ προσευχή εἶναι συνουσία ἀνθρώπου καί Θεοῦ. Ἡ λέξη «συνουσία» στήν ἐλληνική γλώσσα δείχνει τήν σχέση τήν σεξουαλική τοῦ ἀνδρογύνου καί δείχνει βασικά τήν κοινωνία τοῦ ἀνδρός μέ τήν γυναίκα. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος χρησιμοποιοῖ αὐτήν τήν ἴδια λέξη γιά νά δείξῃ τί εἶναι ἡ προσευχή· εἶ-

ναι συνουσία ἀνθρώπου καί Θεοῦ.

Καί νά μέ συγχωρήσετε, θά σᾶς πῶ κάτι –θέλω νά ζητήσω συγγνώμη γι' αὐτό πού θά πῶ– καί πού δείχνει τήν προσωπική σχέση τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους, τό πῶς ἀγαπᾶμε ὡς πρόσωπα καί ὡς ὑποστάσεις. Ἐπειδή ἀγάπησα τό πρόσωπο τοῦ Γέροντος Σωφρονίου καί ἐπειδή ὁ Γέροντας Σωφρόνιος μέ ἀγάπησε πολύ, γι' αὐτό ἀγάπησα τούς Ρώσους, διά τοῦ προσώπου τοῦ Γέροντος. Καί ἔτσι αἰσθάνομαι ὅτι ἀγαποῦν ἐμένα οἱ Ρῶσοι, διά τοῦ Γέροντος Σωφρονίου (*χειροκρότημα*). Καί γι' αὐτό ἔγραψα βιβλίο στά ἑλληνικά γιά τόν Γέροντα Σωφρόνιο, τό ὁποῖο τό μετέφρασε καί πρόκειται νά τό ἐκδόσῃ ἡ Λαύρα τοῦ Ἁγίου Σεργίου. Πραγματικά, πρέπει νά σᾶς πῶ ὅτι ἔχω μάθει μερικά τροπάρια στήν ρωσική γλώσσα καί τά ψάλλω, γιατί μοῦ θυμίζου τόν Γέροντα Σωφρόνιο.

Μέ αὐτό πού λέγω θέλω νά σᾶς δείξω ὅτι πρέπει νά ἔχουμε ἐπικοινωνία μέ τούς ἀνθρώπους, προσωπική σχέση. Καί ὅταν ἔχουμε αὐτήν τήν προσωπική σχέση, ὑπερβαίνονται ὅλες οἱ διαφορές καί οἱ γλωσσικές καί οἱ ἐθνικιστικές. Δηλαδή, γιά παράδειγμα, μπορεῖ νά ὑπάρχη κάποιος πολύ κοντά μου στήν Ἑλλάδα καί νά μὴν τόν ἀγαπῶ τόσο, ὅσο ἀγαπῶ τόν Γέροντα Σωφρόνιο. Ἀλλά νά σᾶς πῶ καί κάτι ἀκόμη. Καί ὁ Γέροντας Σωφρόνιος ἔτσι αἰσθανόταν. Ἀγαποῦσε ὅλον τόν κόσμον καί ἦταν καί εἶναι ἓνας παγκόσμιος ἄνθρωπος.